

küsimusega, mille üle pidas kõnesid nii autonoomistide rühmas kui ka Tartus »Ühenduse« koosolekuil. Suurt tähelepanu äratanud artikleid »Eesti naiivne kosmopolitism ja rahvuslus« ja »Eesti rahvuspoliitika« («Vaba Sõna», 1915, lk. 10—19, 129—36) rõhutas V., et senine Eesti Rahvameelse Eduerakonna poolt juhitud eesti rahvuspoliitika oma teaduslike aluste nõrkuse, talupoja-ideoloogia kultiveerimise, liigse konservatismi ja argliku oportunisti tõttu ei suutvat rahuldada sotsiaalselt eristunud eesti rahva demokraatlike kihtide nõudeid, kuna jälle meie sotsiaaldemokraatia põhjendamatult sarnastavat rahvuskultuuriliste ülesannete teostamist sotsiaalse tagurusega. Seevastu kutsus V. kõiki radikaalseid kihte üles võitlema demokraatliku rahvuskultuuri ja rahvuspoliitika eest ja püstitas eesti rahvusautonoomia nõude. Eestimaa talurahva vabastamise juubeli puhul 1916. a. mais »Estoonia« teatrisaalis peetud kõnes väitis V., et eesti rahvas oma kultuurilise arengu kõrguse tõttu olevat täiesti õigustatud saama Vene riigi autonoomseks osaks ja et Vene riigi enda huvid nõudvat autonoomia andmist temasse kuuluvaile rahvaile. Kui mõned eesti tegelased (vt. K. Päts) püüdsid neil ajal käsikäes Eestimaa rüütelkonnaga läbi viia õieti mõõdukat omavalitsuse reformi, arvustas V. teravasti »Vabas Sõnas« a. 1915 säärast oportunisti, mille tagajärjeks olevat vaid rahva poliitilise teadvuse demoralisatsioon. Peamiselt tema vastuseisu mõjul nurjus ilmasõja ajal üleskerkinud kavatsus asutada Läti eeskujul eesti rahvuslikud väeosad, mis kavatsuses V. nägi otsustatut püüet hankida Vene tsaarivalitsuselt eesti poegade verega riigitruuduse tunnustust. — 1917. a. revolutsiooni järel loobus V. kutsetegevusest ja andus täie innuga poliitikale. Olles Eesti Liidu Tallinna osakonna täidesaatva komitee aktiivsemaid liikmeid, võttis ta osa Eestimaa ajutise omavalitsuse seaduse eelnõu koostamisest, kuulus delegatsioon, mis eelnõule 1917. a. märtsis hankis kinnituse Vene ajutiselt valitsuselt, ja viimase juures ellukutsutud erikomisjoni, mille ülesandeks oli koostada seaduse maksmapaneku kohta käivad määrused. Ka teiste kodumaiste asjade pärast tegi V. sagedasti reise Peterburi ja kaitsis energiliselt Vene keskvalitsuse ees eesti rahvuslike huve. Eriti suured on V.-i teened eesti polkude asutamiseks loa hankimisel. 1917. a. revolutsiooni ajal kerkis mõte asutada Tallinnas kaks eesti sõdureist koostuvat kindluse jalaväe polku, kuid Tallinna Töölise ja Soldatite Saadikute Nõukogu püüdis seda kavatsust eesti enamlaste mõjul (vt. J. Anvelt) igasuguste abinõudega nurja ajada. Rahvuslike väeosade vaimustatud poolda-

jana aitas V., tänu oma isiklikele sidemeile sõjaminister A. F. Kerenski'ga, mõjuvalt kaasa selleks, et hoolimata nõukogu vastupanust lõpuks siiski mais 1917 luba anti ühe eesti jalaväepolgu vormeerimiseks. Aprillis 1917 viisid mõned V.-ile lähedal seisvad »Päevalehe« osaühingu liikmed läbi, et V. kutsuti selle lehe poliitilise osakonna toimetajaks, kellen ta neil ärevail ajal avaldas rea suundamääravaid juhtkirju ja mõjustas sellega tugevasti Eesti avalikku arvamist. Pidades Vene revolutsiooni poliitiliseks ja arvates, et selle peamiseks ülesandeks on kindlustada eri rahvaile ja rahvaklassele kodanlised ja poliitilised vabadused, võitles V. kõigi nähtuste vastu, mis seisid vastolus selle põhitendent-siga. Suur-Vene tseentralistlike püüete murdmiseks soovitas V. Vene vähemusrahvaile luua omavahel kindel rinne. 1917. a. juunis võttis ta osa Peterburis peetud vähemusrahvuste konverentsist. Paljudes kirjutistes õhutas V. meie rahvuslikku iseteadvust ja kaitsis eesti rahva õigusi nii Vene keskvalitsuse kui ka kohalike tagurlike vene elementide (ametnikud, kohtunikud j. t.) ja äärmise pahempoolse enamlaste voolu vastu. Eriti teravasti astus V. välja eesti enamlaste vastu ja oli nendega alaliselt sõjajalal. Kui Eestimaa komissar J. Poska (vt.) linnavolikogude otsuse peale eesti keele tarvituselevõtu asjus oli ringkonnakohtule protesti esitanud, arvustas V. ka seda sammu väga valjult ja heitis eesti kodanlastele kihtidele üldse ette liigset paindlikkust ja tagasihoidlikkust. Et selle tagajärjel »Päevalehe« väljaandjate ringkonnas hakati nõudma V.-i lahkumist toimetusest, otsustas ta 1917. a. sügisel mõne mõtteosalisega (K. Konik j. t.) asutada uue radikaalse päevalehe; enamlaste võimulepääsu tõttu jäi see kavatsus teostamata ja pealegi suleti ka »Päevaleht« s. a. detsembris. 1917. a. kevadel asutas V. radikaalsotsialistide erakonna, millest samal a. mõne Eesti Vabariiklaste Liidu tegelase (vt. J. Seljamaa) juurdetulekuga kujunes Eesti tööerakond. Uus erakond seadis enda püüete lõppsihiks sotsialistliku korra, kuid asus seisukohal, et seda tuleb taotada mitte proletaarilise sotsiaalse revolutsiooni, vaid järjekindla evolutsiooni teel põhjalike ühiskondlike reformide kaudu. Ta nõudis suurmaaomanduse likvideerimist, maa andmist põlise rendi alusel ainult neile, kes seda harivad isikliku tööga, ja tööstusettevõtete järkjärgulist riigistamist selle järgi, kui kaugemale on teatava tööstusharu edenedmine jõudnud. Heites kõrvale proletaarilise klassivõitluse idee, otsis tööerakond endale toetajaid nii demokraatlike radikaalide kui ka mõõdukamate sotsialistide hulgast ja püüdis enda ümber koondada kõiki nii keha-